

Emakeeleolümpiaadi lõppvoor 10. märtsil 2023 Tallinna Ülikoolis (9.–10. kl)
(78 punkti)

1. ülesanne (6 punkti)

Kirjuta selgitusele õige vaste.

- 1) laenatud sõna häälikuline, grammatiline, ortograafiline ja tähenduslik kohanemine eesti keele struktuuris .....
- 2) sõna või väljendi kasutus uudes ülekantud tähenduses sarnasuse või analoogia alusel .....
- 3) keeles mугanemata v osalt mугanenud laensõna .....
- 4) kindlas ühiskondlikus ning kultuurilises kontekstis loodav, kasutatav ja mõistetav kokkuleppeline tekstiliik .....
- 5) keele ühtseim, standardiseeritud keelekuju .....
- 6) ajastule, autorile, koolkonnale, teosele vm omane väljendus- või kujutuslaad, sellele iseloomulikud ühtsed jooned .....

2. ülesanne (9 punkti)

Asenda võõrmõjuline konstruktsioon eesti keelele omasega.

1. Kooli kodukord on leitav kooli kodulehelt.
2. Laagri grafititunnel on kujundatud noorte poolt.
3. Liverpoolis toimuva Eurovisiooni hääletussüsteem saab olema varasemast tunduvalt erinev.
4. Müügilauad vanalinnas on aina kallinemas.
5. Saame läbi nende kogemuste kindlasti targemaks.
6. Kontrolli telefoni kulumise või kahjustuste osas.
7. Jäta see peatükk vahele, see on mitteoluline.
8. Palun too nimekiri osalejatest minu kätte.
9. Kas sa omad iPhone'i või Samsungit?

3. ülesanne (12 punkti)

Karl August Hermann kirjeldas esimeses eestikeelses grammatikas („Eesti keele Grammatik“, 1884) eesti kirjakeele muuttüüpe. Loe tema muuttüüpide kirjeldusi ning too igäühe kohta 3 sellesse tüüpi kuuluva sõna näidet nõutud vormis (vt juhiseid tabeli lahtris “Küsimus”).

Muuttüübi kirjeldus	Küsimus	Vastus
Kahesilbilised sõnad tüwi esimesel järgul, sõna keskel on kerge umbhäälik b, d, g kahe täishääliku vahel. Omastawas langewad b, d, g sõna keskelt koguni wälja, selle juures saab nimetawa u asemele endine o ja i asemele endine e, üks kõik kas esimeses ehk teises silbis. Teised täishäälikud a, e, o, õ, ä, ei muutu.	<i>Too kirjelduse põhjal 3 sellesse tüüpi kuuluva sõna näidet mitmuse nimetava vormis.</i>	1) ..... 2) ..... 3) .....
Tüwi on kahesilbiline, aga ainsuse nimetawas ja ains. ja mitm. osastawas langeb tüwi lõpu täishäälik -e ära; ains. osastawa lõpp -t ja mitm. os. -i. Ainsuse sisseüttelewal on kaks nägu lõppudega: -sse ja -de. Tüwi on ains. omastawas alles; tüwis on pikk täishäälik ja selle taga -l-, -n-, -r-.	<i>Too kirjelduse põhjal 3 sellesse tüüpi kuuluva sõna näidet mitmuse omastava vormis.</i>	1) ..... 2) ..... 3) .....
Terwe silp -da, -me, -ne on ainsuse nimetawast ära kulunud, aga ainsuse omastawas on ta alles; osastawal ainsuses -t ja mitmuses -id ja mitmuse omastawal -te lõpuks.	<i>Too kirjelduse põhjal 3 sellesse tüüpi kuuluva sõna näidet mitmuse nimetava vormis (iga erineva „ära kulunud“ silbi kohta üks).</i>	1) ..... 2) ..... 3) .....
Sõnad, mille lõpp ainsuse nimetawas -a-s. Wiimane -s langeb ühel osal kõigis teistes käänetes koguni ära nõnda, et tema asemel ainsuse osastawas -t, ainsuse omastawas ei midagi, aga mitmuse osastawas -id ja mitmuse omastawas -te seisab; teisel osal langeb see -s ainsuse omastawas ära, aga ainsuse osastawast ja mitmuse käänetest mitte.	<i>Too kirjelduse põhjal 3 sellesse tüüpi kuuluva sõna näidet mitmuse omastava vormis.</i>	1) ..... 2) ..... 3) .....

4. ülesanne (10 punkti)

Võrdle kolme teksti ja leia erinevusi a) ülesehituses ja tekstitavades; b) lauseehituses ja grammatikas; c) sõnavaras ja d) õigekirjas. Leia iga erisuse kohta vähemalt kaks näidet, osuta selgelt nendele kohtadele tekstis, võid näited ka nummerdada. Tekstide kõrval on tühi lahter märkuste jaoks. Korrektelt ja selgelt sõnastatud vastused kirjuta tekstikastide järele viimasele leheküljele.

Tekst 1	Märkused ja näited
<p>Kuidas meie kodu majanduslist elu tõsta.</p> <p>Meie kodumaa majanduslise elu tähtsamaks teguriks juba wanaajast pääle on olnud – merekaubandus, mis meie tolleaegseid suuremaid linnu Saksa ja Englise suurkaubanduse linnadega ühendas. See tähtsus on Wene ajajärguga wähe wähenenud, olgugi et Baltimaa kaubalinnad Wenemaale ainukesteks Europa wärawateks on olnud kahe wiimase aastasaja jooksul. Seda suurem tulewik ootab meie kaubalinnu nüüd uuel ajajärgul. Wana Hansa aegne elaw ühendus ja ühtehoidmine Tallinna, Pärnu, Narwa ühelt poolt ja Saksa merekaubanduse linnadega teiselt poolt wõib uue hooga õitsele puhkeda. Juba ongi wana Hansa päälinn Lübeck oma kaaswõitlejale Tallinnale Wene ikke alt wabanemise päewaks õnne soowinud. Lübecki kaubakoda terwitab Tallinna börsekomiteed järgmiste soojade sõnadega, nagu seda kohalik Saksa leht teatab: „Lübecki kaupmeeste maja ja Lübecki raatuse katusel kui ka kõigil Lübecki laewadel lehwiwad lipud. Lübecki kaupmeeste ühendus mõtleb südamlikus rõõmus Tallinna wabakssaamise tunni pääle werise wägimallawalitsuse alt. Kõikide meie südamed ühinewad ühes soowis, et weel tugewam ühendus, kui seda oli wana Hansa, Balti rannad ühendaks Saksa emamaaga.” See sõnum on selge tunnistus sellest, kui walwel Baltimere kaubanduse ringkonnad on ja et esimesed wõimalused wäljastpoolt meie kodumaale sellekohase äriwaimu ja kapitaliga mehed ilmuwad ja ennast neis keskkohtades kodusteks teewad, kust Baltimere kaubandus idast läände ja läänest idasse läbi woolab.</p> <p>[---]</p> <p>Meie kodumaa on õnneliku maaosa pääl, on wahepiiril Wana Wenemaa ja kogu Lääne-Europa wahel, sellepärast olgu ka Põhja-Baltimaa kaubandus meie käes, mis maad rahaga üle wõib külwata. Raha on rikkus, kuid raha ise ei ole weel rahwa tõsine jõukus. Rikkusel peab kindel pind jalge all olema, rikkus peab kodumaaga seotud olema, rikkuse juured peawad sügawale</p>	

kodumaa maapinnasse tungima, kui meie rahwas jõukaks rahwaks tahab saada. Sellega tahame ütelda, et just nüüd, kus meie kodumaa kaubandus õitsele tõotab minna, õitsele minna kodumaa loodusliku, geograafilise seisukorra sunnil, just nüüd meie pääle kaubanduse enese kätte wõtmise kõige suuremat tähelepanemist kodumaa tööstuse, weel rohkem aga kodumaa põllumajanduse pääle peame pöörama. Meie kodumaal on küllalt pinda tööstuse edenemiseks, küllalt looduse-warasid, ka looduse jõu hallikaid, nagu seda wee jõud, kosed, on.

Postimees (1886–1944), nr. 10, 9 märts 1918

Tekst 2	Märkused ja näited
<p>VUNDAMENT ON TUGEV</p> <p>Seitse aastaku kontrollarvude üldrahvalik arutelu on lõppenud. Plaanid on täpsustatud, sihid on selged. Need plaanid kasvavad välja tegelikkusest, Nõukogude Liidu rahvamajanduse arengutasemest 1958. aastal. Möödunud aasta tase on graniidist vundament, millele võib rajada seitse aastaku võimsa hoone. Sellepärast on ka mõistetav nõukogude rahva suur huvi Statistika Keskvalitsuse teadaande vastu NSV Liidu rahvamajanduse arendamise 1958. aasta riikliku plaani täitmise tulemuste kohta. Mida tõi siis 1958. aasta nõukogude rahvale? Tööstuse toodangu maht kasvas 1958. aastal 1957. aastaga võrreldes 10 protsendi võrra. Keskmisest arengutempost kiiremini suurenes järgmiste põhiliste toodete väljalase: nafta (võrreldes 1957. aastaga toodeti 15% võrra rohkem), gaas (48%), turbiinid (23%), suured elektrimasinad (20%), tsement (15%), monteeritavad raudbetoonkonstruktsioonid ja -detailid (31%), kunst- ja sünteetiline kiud (12%), nahkjalatsid (12%), televiisorid (38%), külmutuskapid (16%), pesupesemismasinad (43%), mööbel (23%), täispiimasaadused (16%) ja peensuskur (21%). See kaugeltki mittetäielik loetelu annab pildi, milliste alade arendamisele pandi ja pannakse ka seitse aastakul eriline rõhk. Huvitav on kõrvutada mõningate tähtsamate toodete valmistamist NSV Liidus ja USA-s, silmäs pidades seitse aastaku arenguperspektiive. Saaksime järgmise tabeli:</p> <p>Statistika näitab, et kui ajavahemikul 1953 —1957 terasetoodang Nõukogude Liidus suurenes aastas keskmiselt 3,3 miljonit tonni,</p>	

siis USA-s oli juurdekasv 0,3 miljonit tonni. Teiste ülaltoodud toodete osas olid need arvud järgmised: kivistisi — NSV Liit 30,6 miljonit tonni, USA 6,2 miljonit tonni; tsement — NSV Liit 3,2 miljonit tonni, USA 1,2 miljonit tonni; villased kangad 18,6 miljonit meetrit, USA miinus 10,8 miljonit meetrit. Siit võib tuleviku suhtes igauks ise järeldused teha. Silmas tuleb pidada ainult seda, et toodangu absoluutne juurdekasv eelseisval seitseaastakul on NSV Liidus tunduvalt suurem kui seni, sest igal kasvuprotsendil on järjest suurem kaal. Kui analüüsida põhjusi, millele Nõukogudemaa tööstuse toodangu juurdekasv 1958. aastal tugines, siis Statistika Keskvalitsuse teadaanne vastab ka sellele küsimusele. Nimelt töövõimuse tõusule mehhaniseerimise ja automatiseerimise alusel, töötajate leiutuste ja ratsionaliseerimisetpanekute alusel. 1958. aastal loodi NSV Liidus rohkem kui 1600 uut tüüpi masinaid, mehhanisme, aparate ja muid seadmeid, neist seeriaviisiliselt hakati tootma ligemale 400. Ettevõtetes rakendati töösse ligi 150 automaat- ja poolautomaatliini. Rohkem kui poolteist miljonit leiutajat ja ratsionaliseerijat esitasid üle 2,7 miljoni ettepaneku ja neist rakendati 1958. aastal 1,6 miljonit leiutist ja täiustust. Möödunud aasta oli edukas ka põllumajanduses. Teravilja kogusaak ületas 1958. a. 700 miljoni puuda võrra kõige saagirikkama, 1956. a. kogusaagi. Ka suhkrupedulõikus oli rekordiline. Suurenes loomade arv. 1958. a. oli 32% rohkem lehmaid, 45% rohkem sigu ja 30% rohkem lambaid kui 1953. a. (Teatavasti 1953. aastal võttis NLKP Keskkomitee septembripleenum vastu otsuse põllumajanduse toodangu järsuks suurendamiseks). [---]

Lühike artikkel ei suuda ammendada Statistika Keskvalitsuse teadaande suurepäraseid arve ja fakte. Kuid juba selle lühikese ülevaate põhjal võib öelda, et Nõukogude Liidu seitseaastak on rajatud tugevale vundamendile.

Kodumaa : nädalaleht, nr. 5, 30 jaanuar 1959

Tekst 3	Märkused ja näited
<p>Majandust ootab langus</p> <p>Analüütikute hinnangud majandusele on muutunud kurvemaks</p> <p>Kagu-Aasia kriisist alguse saanud majandussurutis püsib analüütikute arvates ka tänavu, tähendades suurenevat tööpuudust, palkade seisakut ja nullilähedast majanduskasvu. “Ettevõtete majanduslik olukord muutub teisel poolaastal kindlasti paremaks, kuid töötajateni see muutus sel aastal veel tõenäoliselt ei jõua,” ütles Ühispannga kapitaliturgude strateeg Aivo Kangus. Tema sõnul on elujärje paranemist oodata pigem järgmisel aastal ning alles siis, kui riigi eksport ning välisinvesteeringud Eesti majandusse suurenevad ka tänavu. Kangus ootab tänavuseks aastaks 2-3-protsendilist majanduskasvu ja 4-5-protsendilist inflatsiooni. Kuna riigieelarvet koostades oli Riigikogu tunduvalt optimistlikum, siis ootab Kanguse hinnangul uut valitsust ka enam kui miljardi kroonine auk riigieelarves. Hansabank Marketsi analüütik Maris Lauri on majanduskasvu osas tunduvalt pessimistlikum, prognoosides tänavuseks isegi kuni kaheprotsendilist majanduslangust. Aasta teiseks pooleks ootas Lauri siiski juba majanduse taastumist ning ekspordi suurenemist. Viimast küll peamiselt läänesuunalise ekspordi arvelt, idakaubanduse taastumist Lauri tänavuselt aastalt ei oodanud. Optiva Varahalduse analüüsisiosakonna juhataja Marko Err leidis samuti, et aasta teine pool tuleb parem kui esimene. Tänavusel aastal ootas ta majandusele leevendust siiski peamiselt idasuunalise ekspordi taastumisest, sest ühe aastaga ei ole tema sõnul võimalik kõiki ettevõtteid läände eksportima panna. Riigi tuludest annab Erri sõnul väga suure osa impordi maksustamisest saadav sissetulek, juba eelmise aasta lõpus oli aga import vähenenud olenevalt kuust eelmise aasta sama ajaga võrreldes 15–25 protsenti.</p> <p style="text-align: right;">Eesti Päevaleht, nr. 69, 25 märts 1999</p>	

a) erinevused ülesehituses ja tekstitavades;

b) erinevused lauseehituses ja grammatikas;

c) erinevused sõnavaras;

d) erinevused õigekirjas.

5. ülesanne (6 punkti)

Meenutades Pire Terase artiklit, kirjelda, mis järjekorras on keeleteadlased täheldanud *e* häälduse muutumist *ä*-ks erisuguse ülesehitusega sõnade teises silbis. Selleks kirjuta iga muutuse ette selle järjekorranumber (1., 2. või 3.). Lisa iga struktuuri juurde näitesõna järgmiste sõnade hulgast: *kuule, vähe, lõhe*.

Teise silbi *e* hääldus muutus *ä*-ks

Järjekord	Sõna ülesehitus	Näitesõna
	sõna esimeses silbis on mis tahes täishäälik + <i>he</i>	
	sõna esimeses silbis on <i>ä</i> , teises silbis <i>he</i>	
	sõna esimeses silbis on mis tahes täishäälik, millele järgneb mis tahes kaashäälik + <i>e</i>	

6. ülesanne (5 punkti)

Vali igale küsimusele üks õige vastus, tõmmates ringi tähe a, b või c ümber.

- Üks põhjusi, miks tuuakse keelde uusi väljendeid, on poliitkorrektsus, nt kui ütleme a) *hashtag*’i asemel *teemaviide*, b) *vaene* asemel *hinnatundlik*, c) *lekitaja* asemel *vilepuhuja*.
- Milline nihe toimub grammatiseerumise käigus? a) nimisõna muutub kaassõnaks, b) kaassõna muutub tegusõnaks, c) mäarsõna muutub sidesõnaks
- Kognitiivse metafoorteooria järgi on keeles üsna vähe põhilisi mõistemetafoore ehk mõtlemismustreid, mis avalduvad mitmesugustes keelendites. Milline väljend esindab mõistemetafoori TUNNE ON TAIM? a) *ei näe puude taga metsa*, b) *räägib läbi lillede*, c) *mured kasvasid üle pea*
- Inglise keelest laenatakse mõnikord vaid piltliku väljendi tähendus, nt a) *torm teetassis*, b) *keel vesti peal*, c) *olen lihtsalt üli-thankful*.
- Kõige rohkem teietavad a) soomlased, b) eestlased, c) venelased.

7. ülesanne (15 punkti)

Georg Mülleri jutlustes võis sama sõna kirja­pilt varieeruda. Lahenda ristsõna, kirjutades ruudustikku tema sõnavariantide tänapäevase kirja­pildi. (10 punkti)

Mülleri kirja­pildid

najÿbyte, naysede, najÿste

æffwarduÿ, echffarduÿ, ewardus

tenna peiw, tænna peiw, teña peiw

kandia, kandaÿa

hoydta, hoidta, hoyda, hoÿta

raÿe, raÿæ, raschke, raÿke

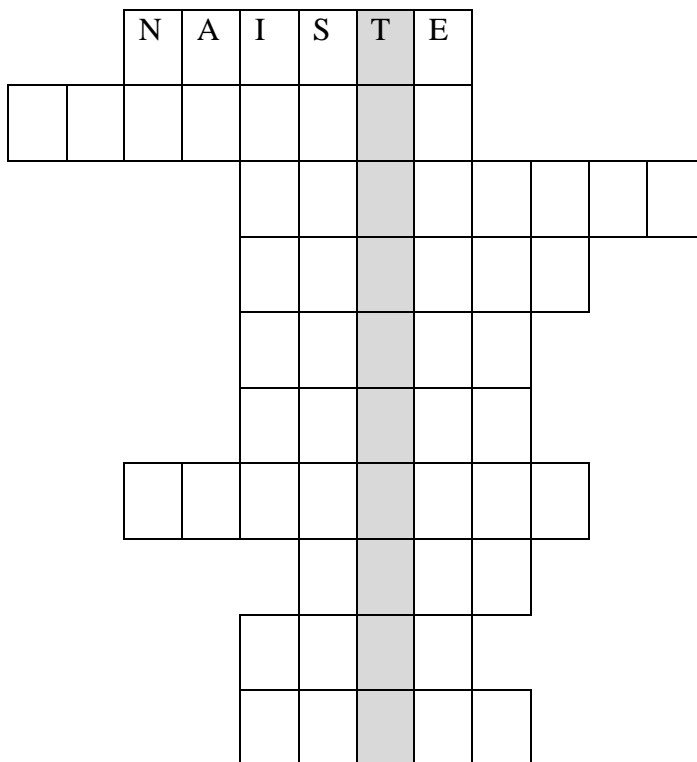
soidtmene, soitmene, soydtmene

pyddap, pehep, pehap, piddap

mæet, mæedt, mæeth

keÿib, kessib, kæÿib

Tänapäevane kirja­pilt

Mida tähendab lahenduseks saadud sõna tänapäeva keeles? .....

Too näidete põhjal välja viis erinevust tänapäevase ja Mülleri kirjaviisi vahel. (5 punkti)

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)

8. ülesanne (5 punkti)

Ava metafoorsete väljendite ja üksiksõnade tähendus. Kirjuta lause punktiirile uuesti välja. Näiteks: *Tema raamatuid loetakse pisut pika hambaga* > *Tema raamatuid loetakse pisut vastumeelselt.*

1. Esitas igati soliidse ja korrektse küsimuse, mille peale hakati teda usinalt **kotti ajama**.

2. **Luukered** tulevad alati **kapist välja**.

3. **Madalalaubaliste** vastu ei minda ju jõu või kaamerate, vaid mõistusega.

4. Viga on meistrimeeste **mütsi all**.

5. **Puhas vuuk**: kõik eestlased pääsesid Otepääl sprindi veerandnaalidesse.

9. ülesanne (10 punkti)

1. Palun loe läbi järgnev luuletus. Kudas on see kirjutatud ja kes võiks olla autor? Too välja viis tunnust (sisu, kõne-, lause- ja kõlakujundid, kompositsioon jne), mille põhjal otsustad! (Ülesandes ei hinnata, kas ajastu või autor on õigesti määratletud, vaid seda, kuidas on põhjendatud.) (5 punkti)

2. Jälgi luuletuse poeetikat! Kirjuta luuletuse keelekasutust, stiili ja sisu jäljendades üks stroof juurde! (5 punkti)

EESTI EKSPRESS

Kui ma hommikul seitungisse tööle lähen
ootab juba trepil Carl Robert Jakobson
neljanda isamaa kõnega
aga rahvuslus hakkab out olema
(kui just ehk juudiküsimus maha arvata,
tuleks Grenzsteinile meil saata)

Lõuna paiku tuleb Vilde
ja pakub „Mahtra sõja“
seksikamat ja vägivaldsemat varianti
mis võiks meie lugejaile peale minna

Jaan Kross peaks kirjutama uuriva loo
kuhu kadus Tammsaare raha
pakub peatoimetaja